תורה אור

בכל יום דנין את העדים בכינוי "יכה יוסי את יוסי", נגמר הדין לא הורגין בכינוי אלא מוציאין כל אדם לחוץ שואלין את הגדול שביניהן ואומר לו "אמור מה ששמעת בפירוש" והוא אומר, והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין והשני אומר "אף אני כמוהו", והשלישי אומר "אף אני כמוהו":

גמ' תנא עד שיברך שם בשם מנהני מילי? אמר שמואל דאמר קרא ונוקב שם וגו' בנקבו שם יומת, ממאי דהאי נוקב לישנא דברוכי הוא דכתיב מה אקב לא קבה אל ואזהרתיה מהכא אלהים לא תקלל ואימא מיברז הוא דכתיב ויקב חור בדלתו ואזהרתיה מהכא ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלהיכם? בעינא שם בשם וליכא. ואימא דמנח שני שמות אהדדי ובזע להו? ההוא נוקב וחוזר ונוקב הוא. ואימא דחייק שם אפומא דסכינא ובזע בה? ההוא חורפא דסכינא הוא דקא בזע. אימא פרושי שמיה הוא דכתיב ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות ואזהרתיה מהכא את ה' אלהיך תירא? חדא דבעינא שם בשם וליכא ועוד הויא ליה אזהרת עשה ואזהרת עשה לא שמה אזהרה. ואיבעית אימא אמר קרא ויקב... ויקלל למימרא דנוקב קללה הוא, ודילמא עד דעביד תרוייהו? לא סלקא דעתך דכתיב הוצא את המקלל ולא כתיב הוצא את הנוקב והמקלל שמע מינה חדא היא. תנו רבנן איש מה ת"ל איש איש לרבות את העובדי כוכבים שמוזהרין על ברכת השם כישראל ואינן נהרגין אלא בסייף שכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא בסייף. והא מהכא נפקא, מהתם נפקא: ה' זו ברכת השם. אמר ר' יצחק נפחא לא נצרכא אלא לרבות הכינויין ואליבא דרבי מאיר דתניא איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר ונוקב שם ה' מות יומת לפי שנאמר ונוקב שם מות יומת יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד, מניין לרבות כל הכינויין תלמוד לומר איש כי יקלל אלהיו מכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה. ופליגא דרבי מיישא דאמר רבי מיישא בן נח שבירך את השם בכינויים לרבנן חייב, מאי טעמא? דאמר קרא כגר כאזרח גר ואזרח הוא דבעינן בנקבו שם אבל עובד כוכבים אפילו בכינוי. ורבי מאיר האי כגר כאזרח מאי עביד ליה? גר ואזרח בסקילה אבל עובד כוכבים בסייף, סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתרבו איתרבו קמ"ל. ורבי יצחק נפחא אליבא דרבנן האי כגר כאזרח מאי עביד ליה? גר ואזרח הוא דבעינן שם בשם אבל עובד כוכבים לא בעינן שם בשם. איש איש למה לי? דיברה תורה כלשון בני אדם. תנו רבנן *) שבע מצות נצטוו בני נח: דינין, וברכת השם, ע"ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים, וגזל, ואבר מן החי. רבי

*) [תוספתא ע"ז פ"ט לקמן עד:]

בכל יום · כל זמן שהיו נושאין ונותנין בבדיקת עדים היו דנין אותן בכינוי כלומר היו דנין עמהן ובודקין אותם בכינוי היאך אמר, כך אמר: "יכה יוסי את יוסי" האי כינוי לאו כינוי השם קאמר אלא ב"ד מכנין בדבריהם הקללה כלפי אחרים; כל מי שמהפך דבריו ומדבר כלאדם זה שמדבר ומקלל ותולה באחר קרי ליה 'כינוי' בלשון חכמים, ויש לו חבר בשבועות (דף לה.) וגם בלשון המקרא ואל אדם לא אכנה כי לא ידעתי אכנה (איוב לב) ולהכי נקט "יוסי את יוסי" דד' אותיות איכא כשם בן ארבע אותיות דאינו חייב אלא על שם המיוחד דהיינו שם בן ארבע אותיות ומשום דחשבונו של יוסי כחשבונו של אלהים, ולהכי נקט "יכה זה את זה" דילפינן לקמן דאינו חייב עד שיברך שם בשם: **נגמר הדין** · ובאו לומר חייב הוא, לא היו יכולין להרגו על פי עדות ששמעו שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כינוי: **אלא מוציאין את כל אדם לחוץ** · דגנאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים: **וקורעין** · בגדיהם: **ולא מאחין** · עולמית וטעמא מפורש בגמרא: **אף אני** · שמעתי כמוהו וא"צ לחזור ולהזכיר ברכת השם: **גמ' שם בשם** · כגון יכה פלוני את פלוני או יקלל שם פלוני את שם פלוני: **ונוקב שם בנקבו שם** · להכי אהדריה בהאי קרא לומר לך עד שיקוב שם בשם: **וממאי דהאי ונוקב שם וגו'**. עד "לא תעשון" לשון קושיא הוא דאין תירוץ בינתים: **מברז** · שלא לתחוב סכין לדקור נקב בשם הכתוב בקלף: **ואזהרתיה מהכא ואבדתם את שמם** · וסמיך ליה "לא תעשון כן לה' אלהיכם": **בעינן שם בשם** · כדיליף לעיל ובנקיבה לא משכחת 'שם בשם' שינקוב את חבירו: **שני שמות אהדדי** · כתובים בשתי חתיכות קלף ויתנם זה על זה: **נוקב וחוזר ונוקב** · בסכין הוא ואין שם נקב את שם חבירו דלאחר שינקוב העליון ינקוב התחתון: **פרושי** · באותיותיו ופירושיה: **לא שמה אזהרה** · ולא ענש עליה מיתה: **סרוייהו** · פרושי וברוכי ובחדא לא מחייב: **איש איש** · בברכת השם כתוב "איש איש כי יקלל אלהיו" וגו' (ויקרא כד): **אינה אלא סייף** · דכתיב בהו (בראשית ט) "באדם דמו ישפך" ומיתה אחרת לא הוזכרה בהם: **והא מהכא נפקא** · דעכו"ם מוזהרין על ברכת השם: **ה' זו ברכת השם** · לקמיה דרשינן "ויצו ה' אלהים וגו'": **לא נצרכא** · האי "איש איש" אלא לרבות את הכנויים שיהו העכו"ם מוזהרים על ברכתו כישראל, דאי מהתם הוה אמינא שם המיוחד דוקא דכתיב "ה'" דהאי "אלהים" דבההוא קרא לאזהרת ע"ז דרשינן ליה לקמן: **ואליבא דרבי מאיר** · מתוקמא דמחייב ישראל על הכנויין מהאי קרא והאי "איש איש" להשוות עובדי כוכבי' וישראל בכל הני כנויים כגון "אלהים, שדי, צבאות" ולא דמו לכנויים דמתני' דקתני "יכה יוסי את יוסי", דכנוי דקתני מתני' "דנין את העדים בכינוי" * לאו כנוי השם הוא כדפרשינן לעיל: **על שם המיוחד** · דהא כתיב ה' והיינו שם מיוחד דכתיב זה שמי לעולם (שמות ג): **כי יקלל אלהיו** · דהיינו כנוי דלאו שם המיוחד וסמיך ליה מיתה "ונוקב שם ה' מות יומת" וקאי נמי אכי יקלל אלהיו: **וחכ"א על שם המיוחד במיתה** · כדכתיב ונוקב שם ה' וגו' והאי "ונשא חטאו" לאו מיתה אלא 'ונשא חטאו' דכרת: **ועל הכנויין באזהרה** · "אלהים לא תקלל" אף על הכנויין מוזהר ושם המיוחד נמי בהא אזהרה נפיק דכל אלהים לשון שררה כמו (שם ז) נתתיך אלהים: **ופליגא דרבי מיישא** · הא דאמר ר' יצחק נפחא לרבות את הכנויים ואליבא דרבי מאיר דמשמע הא לרבנן פטור בן נח על הכנויין פליגא דרבי מיישא דאיהו סבר אע"ג דאמרי רבנן על הכנויין באזהרה, בישראל, מיהו עובד כוכבים חייב מיתה "מכגר וכאזרח" מדכתיב "גר ואזרח" יתירה ש"מ לחובי עובד כוכבים בכנוי: **ור"מ** · דאמר גר ואזרח חייבין בכנוי, ועובד כוכבים אתרבו "מאיש איש" ממאי קא ממעט "גר ואזרח" לבני נח: **סוקיל ואיתרבו** · להאי פרשתא לכנויין איתרבו אף לכל האמור בפרשה ובסקילה: **ור' יצחק נפחא אליבא דרבנן** · כיון דאמרי רבנן עובדי כוכבים פטורין מן הכנוי כישראל, "גר ואזרח" מאי קא ממעטי, אי למעוטינהו מסקילה לא איצטריך דמהיכא תיתי הא לא אתרבו בהא פרשתא, דבשלמא לר' מאיר סד"א הואיל ואיתרבי איתרבי: **"איש איש" למה לי** · בין לר' מיישא בין לר' יצחק נפחא אליבא דרבנן ברכת השם "מויצו ה' אלהים" נפקא, כנויים מגר ואזרח נפקי לר' מיישא, ואי לר' יצחק נפחא הא אמר לרבנן פטורין: **שבע מצות** · יליף להו לקמן: **וגלוי עריות** · כגון חוץ מנערה המאורסה כדכתיב (בראשית כ) גבי אבימלך "הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל" בעולה בעל יש להם, נערה המאורסה אין להם:

אף

אינה אלא סייף · ולקמן איכא מ"ד אלא חנק והא דכתיב (בראשית לח) גבי תמר הוציאוה ותשרף לאו משום דדינא הכי דאפילו מיתה לא נתחייבה לא בדינא דידהו ולא בדידן וכשהאמירו עליה לחייבה מיתה כיבמה שזינתה אוקמוה אמיתת בת כהן דבשריפה לפי שהיתה בתו של שם: **ואליבא דרבי מאיר** · דלרבנן הא אמרי על הכינויין באזהרה ואע"ג דלבני נח אזהרתן זו היא מיתתן כיון דבישראל ליכא מיתה לא מרבי' עו"ג למיתה מקרא דכתיב גבי ישראל דישראל לית בהו מיתה מיהו קשה מנא ליה דפליג רבי יצחק אדרבי מיישא דאפשר דמודה ר' יצחק דמרבינן עובד כוכבים מכגר וכאזרח והכא אקרא דאיש קאי דלא מיתוקם לרבות את העובדי כוכבים אלא לר"מ וי"ל דמכגר וכאזרח לא מרבינן אי לאו דמתרבי עובד כוכבים מאיש ומאיש איש לחודא לא הוה מרבינן אי לאו כגר וכאזרח כיון דבישראל ליכא מיתה והא דבעי בסמוך איש איש לרבנן למה לי לא כמו שפ"ה דבעי נמי לר' מיישא דלא קשה ליה כלל אלא לר' יצחק אליבא דרבנן בעי: **איש כי יקלל למה לי**. תימה הא איצטריך כדדרשינן בפרק מי שהי' טמא (פסחים צג:) למ"ד מגדף היינו עובד עבודת כוכבים איצטריך כי יקלל לגופיה לאשמועי' דאיכא כרת במברך את השם דכתיב הכא ונשא חטאו וכתיב בחדל לעשות פסח ההוא חטאו ישא ולמ"ד מגדף היינו מברך את השם דאית ביה כרת בהדיא דכתיב את השם הוא מגדף ונכרתה איצטריך האי קרא לאגמורי כרת לחדל פסח שני וי"ל דהכא דריש כי יקלל למ"ל דה"ל למיכתב ונשא חטאו גבי ונוקב שם: **ועל** הכינויים באזהרה דכתיב אלהים לא תקלל · וכי יקלל אתא לכרת כדדרשינן בפסחים (שם:) ואיכא כרת אכינויין והא דקאמר באזהרה למעוטי מיתה ולא למעוטי כרת:

לאמר

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ב מהלכות עכו"ם הלכה ח סמג לאוין טו:

עז ב מיי' שם הל"ט:

עח ג מיי' שם הל"ח:

עט ד מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה א ג סמג לאוין נח:

פ ה מיי' שם הלכה יד ופ"י שם הלכה ס:

פא ו מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"ז סמג לאוין טו:

פב ז מיי' פ"ט מהלכות מלכים הלכה ג:

פג ח מיי' שם הל"ח:

נושאו/מבנה

ברכת השם

◇ 2 מקורות "ונוקב" = קללה

△ 3 הצעות חילופיות ⋈

▱ נסיונות לחנק את ההצעה

רבינו חננאל

חייב עד שיפרש את השם תנא עד שיברך שם בשם. מנא לן אמר שמואל דאמר קרא ונוקב שם ה' בנקבו שם. וממאי דנוקב לישנא דברוכי הוא בכינוי שנאמר מה אקוב לא קבה אל. ואזהרתיה אלהים לא תקלל איבעי תימא מהכא ויקוב בן האשה הישראלית את השם ויקלל וכי תימא תרתי עבד נקב את השם וקילל מדכתיב הוצא את המקלל ולא כתיב הוצא הנוקב והמקלל ש"מ חדא עבד והנוקב הוא המקלל תרוייהו חדא היא: ירושלמי מניין שקורעין על קללת השם שנאמר ויהי כשמוע חזקיהו ויקרע את בגדיו וגו'. תני ר' אושעיא אחד השומע מישראל ואחד השומע מנוי חייב לקרוע שנא' אני ה' אלהי כל בשר. מהו לקרוע בזמן הזה משמא דר' יוחנן אמרו משרבו הגדפנין פסקו מלקרוע. מהו לקרוע על הכנויין נשמעינה מהדא ריש לקיש הוה מהלך באיסטרטא פגע בחד כותי והוה הוא מגדף והוא קרע כותי מגדף והוא קרע. נחת ליה מחמרא ויהב ליה מרתוקא גו ליביה. אמר ליה רשיעא אית לאימך מלבושין מספקא לי. ש"מ קורעין על הכנויין בזמן הזה ואפי' מן הכותים: פי' עד שיברך שם בשם יקלל שם כלומר יזכור שם ויקללו אותו השם בשם. ת"ר מה ת"ל איש איש לרבות את הנכבים שמוזהרין על ברכת השם כישראל ואין נהרגין אלא בסייף שכל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא בסייף. תניא ונוקב שם ה' יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מניין לרבות את כל הכנויין ת"ל איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מכל מקום. דברי ר' מאיר וחכ"א על שם המיוחד במיתה שנאמר ונוקב שם ה' מות יומת ועל הכנויין באזהרה שנא' ונשא חטאו ור' מיישא פליג על האי תנא ואמר לרבנן בן נח אפילו בכנויין נהרג שנאמר כגר כאזרח בנקבו שם יומת. גר ואזרח אינן חייבין מיתה אלא על שם המיוחד. אבל בן נח אפילו בכנויין חייב: ת"ר שבע מצות נצטוו

מסורת הש"ס

פסח כב.

[תמורה ד.]

[חגיגה יח:]

[תוספתא ע"ז פ"ט]

[לקמן ע"ב] שבועות לו.

[ברכות לה: קידושין יז: וש"נ]

גליון הש"ס

גמ' דאמר קרא ונוקב שם. ע' לקמן ס ע"א רש"י ד"ה בנקבו:

להסבר סימן קושיא ארוכה כאין - ע' רש"י ד"ה וממאי

ויקרא כד:י ויקב בן האשה הישראלית את השם ויקלל ויביאו אותו אל משה ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן

בראשית ב:טז ויצו ה' א-להים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל

* ושאר באותות דמו אינו נשפך

ויקרא כד:טו ואל בני ישראל תדבר לאמר איש איש כי יקלל אלקיו ונשא חטאו

טז ונוקב שם ה' מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה כגר כאזרח בנקבו שם יומת

נושא ז' מצות בני נח